

HOMEROS'UN TERCÜME-İ HÂLİ: 19. VE 20. YÜZYILDA OSMANLI-TÜRK AYDINLARININ GÖZÜYLE HOMEROS BİYOGRAFİSİ*

Homer's Life History: The Biography of Homer Through the Eyes of Ottoman-Turkish Intellectuals in the 19th and 20th Centuries

Doç. Dr. Ayşe TAŞKENT**

ÖZ

Ilias ve *Odüsseia* adlı destanların ozanı Homeros, Osmanlı Türkçesi ve Türkçe kaynaklarda “server-i şuarâ, şairlerin en büyüğü/başı, şiir sanatının babası, Anadolu şair, İyonyalı şair” olarak anılmaktadır. 1885/1886 yılında Naim Fraşeri'nin (ö.1900) Yunanca aslından yaptığı ilk tamamlanmamış Homeros çevirisi ile Türkler *Ilias*'ı Osmanlı Türkçesi üzerinden okuma imkânı bulmuştur. Ancak Türklerin Homeros destanlarının temalarına ve kahramanlarına yabancı olmadıkları bilinmektedir. 1815 tarihinde F. von Diez'in *Denkwürdigkeiten von Asien* adlı eserinde Tepegöz ile *Odüsseia* destanındaki Polyphemos adlı kypklopu karşılaştırmasıyla Homeros destanları ile Dede Korkut destanları arasındaki benzerlikler ve erken tarihsel ilişkiler tartışılmaya başlamıştır. Fatih Sultan Mehmet'in (ö. 886/1481) 1462'deki Troia ziyareti ve Topkapı sarayında 1463'e tarihlenen Johannes Dokeianos'un istinsah ettiği *Ilias* nüshası Sultanın ve Osmanlı saray çevresinin Yunan edebiyatına ve Homeros'a ilgisinin en önemli göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Kâtib Çelebi'nin (ö. 1067/1657) *Cihannümâ* zeylinde, Hezarfen Hüseyin Efendi'nin (ö. 1103/1691) ve Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin (ö. 1113/1702) eserlerinde Truva anlatılarına yer vermeleri Osmanlı âlimlerinin İslam dışı büyük edebiyat temaları ve mitlerinden haberdar olduklarının göstergesidir. 1839, 1856 ve 1860 yıllarında yapılan reformlarla Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzünü Batı'ya dönmesi ile özellikle Yunan, Roma klasikleri ve dünya edebiyatından çeviriler teşvik edilmiştir. Yusuf Kâmil Paşa'nın (ö. 1876) 1862 yılında *Terceme-i Telemak* başlığı ile Fénelon'dan yaptığı çeviri ile Türkler dolaylı yoldan da olsa Homeros ile bir kez daha karşılaşmıştır. Heinrich Schliemann'ın (ö. 1890) 1873 yılında Homeros'un Troia'sı ile birlikte Priamos'un hazinelerini de bulduğunu sandığı kazılar Osmanlı'da Homeros destanlarına olan ilgiyi canlandırmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru, giderek artan sayıda Osmanlı aydını ve edebiyatçısı Homeros destanlarıyla ilgilenmeye başlamıştır. Makalemizde öncelikle Homeros ve destanlarına erken Osmanlı ilgisi incelenecek ardından 19. yy.'ın sonundan 20. yy.'ın başına kadar Osmanlıca ve Türkçe kaynaklarda Homeros ve eserlerinin nasıl ele alındığı incelenecektir. 1863 tarihinden Homeros'tan ilk tam Türkçe tercümenin yapıldığı 1940 tarihine kadar dergi, mecmua ve gazete gibi süreli yayınlarda, Yunan edebiyatı ve tarihi hakkındaki eserlerde ve ilk Türkçe tercümelerin girişlerinde Homeros'un doğum tarihi, doğum yeri, seyahatleri, *Ilias* ve *Odüsseia* destanlarının nasıl ele alındığı incelenmiştir. Homeros kaynaklarda zaman zaman gerçek zaman zaman da efsanevi bir şair olarak tanıtılmakta, doğduğu yere nispetle milaszáde, melésigéne ve kör manasına gelen Homeros olarak anılmaktadır. Homeros, Yunan şairleri, tragedya ve komedyâ yazarlarının öncüsü; Roma ve Avrupa'daki şairlerin en önemli kaynağı olarak gösterilmektedir. Homeros İran'ın milli destanı *Şahnâme*'nin müellifi Firdevsî ve şair Nizâmî ile karşılaştırılmış, Aristoteles'in hocalık yaptığı Büyük İskender'in hayranlık duyduğu bir şair olarak tasvir edilmiştir. Meles, Salamis, Rodos, Kolofon, Argos, Atina şehirleri özellikle İzmir/Smyrne Homeros'un doğum yeri olarak kabul edilmiştir. Homeros'un doğum tarihi Truva savaşı ve Herodot'un doğum tarihi esas alınarak yaklaşık M.Ö. 900 senesi olarak belirlenmiştir. Tyrsenia, İberyâ, İthaka, Kolofon, Kyme, Neonteikhos, Foça, İos, Hellas, Samos, Kios isimli şehirler Homeros'un seyahat ettiği şehirler olarak anılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Homeros, *Ilias*, *Odüsseia*, Osmanlı, Türk.

ABSTRACT

The poet of the epics “*Iliad*” and “*Odyssey*”, known as Homer, is referred to in Ottoman Turkish and Turkish sources as “*server-i şuarâ*,” the greatest of poets, the father of poetry, an Anatolian poet, and an Ionian poet. In 1885/1886, with Na'im Fraşeri's (d. 1900) first incomplete translation of Homer from the original Greek, the Turks had the opportunity to read the *Iliad* in Ottoman Turkish. However, it is known that the Turks were not unfamiliar with the themes and heroes of Homer's epics. In 1815, F. von Diez's work

* Geliş tarihi: 9 Mart 2023 - Kabul tarihi: 19 Eylül 2023

Taşkent, Ayşe. “Homeros'un Tercüme-i Hâli: 19. ve 20. Yüzyılda Osmanlı-Türk Aydınlarının Gözüyle Homeros Biyografisi” *Milli Folklor* 140 (Kış 2023): 37-47

** İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, İstanbul/Türkiye, ayse.taskent@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0852-3802.

Denkwürdigkeiten von Asien initiated discussions about the similarities and early historical relationships between Homer's epics and the Dede Korkut epics with a comparison of Tepegöz and Polyphemus from the *Odyssey*. Fatih Sultan Mehmet's (Mehmed II the Conqueror) (d. 886/1481) visit to Troy in 1462 and the copy of the *Iliad* dated to 1463, transcribed by Johannes Dokeianos in the Topkapı Palace, were considered the most significant indicators of the Sultan's and the Ottoman court's interest in Greek literature and Homer. The inclusion of Trojan narratives in the supplement of Katip Çelebi's geographical compendium, the *Cihannuma* and in the works Hezarfen Hüseyin Efendi (d. 1103/1691), and Müneccimbaşı Ahmed Dede (d. 1113/1702) in their writings is evidence that Ottoman scholars were aware of major literary themes and myths outside of Islam. With the reforms in 1839, 1856, and 1860, which turned the face of the Ottoman Empire towards the West, translations, especially from Greek and Roman classics and world literature, were encouraged. Yusuf Kamil Pasha's (d. 1876) translation from Fénelon in 1862 under the title "*Terceme-i Telemak*" indirectly introduced Turks to Homer once again. The excavations by Heinrich Schliemann (d. 1890) in 1873, where he believed to have discovered both Homer's Troy and the treasures of Priam, revived interest in Homer's epics in the Ottoman Empire. Towards the end of the 19th century, an increasing number of Ottoman intellectuals and writers began to take an interest in Homer's epics. In our article, we will first examine the early Ottoman interest in Homer and his epics, and then explore how Homer and his works were treated in Turkish sources from the late 19th century to the beginning of the 20th century. From 1863 until 1940, when the first complete Turkish translation from Homer was made, the date of Homer's birth, place of birth, his travels, and how "*Iliad*" and "*Odyssey*" epics were handled in periodicals such as journals, magazines and newspapers, in works on Greek literature and history, and in the introductions of the first Turkish translations were analyzed. Homer is sometimes introduced in the sources as a real and sometimes a legendary poet, and is referred to as Milasizâde, Mélésigéne, depending on his place of birth, and is also referred to as Homer, meaning blind. Homer is depicted as the precursor of Greek poets, writers of tragedy and comedy, the most important source for Roman and European poets. Homer has been compared to Firdevsi, the author of Iran's national epic "*Şehname*", and the poet Nizami, and described as a poet admired by Alexander the Great, who was tutored by Aristotle. Cities such as Meles, Salamis, Rhodes, Colophon, Argos, Athens, and especially İzmir/Smyrna were accepted as Homer's birthplace. Homer's birth date has been determined approximately as 900 BC, based on the Trojan War and the birth date of Herodotus. Cities mentioned in sources where Homer traveled include Tyrsenia, Iberia, *Ithaque*, Colophon, Cyme, Neonteikhos, Phocaea, Ios, Hellas, Samos, and Chios."

Keywords

Homer, *Iliad*, *Odyssey*, Ottoman, Turk.

Giriş

İlias ve *Odüsseia*'nın Yunancadan Türkçeye tam çevirileri Cumhuriyetin ilanından sonra yapılmıştır. Ancak Antik Yunan Edebiyatı'na özellikle Homeros ve *İlias*'a olan ilgi 15. yy.'ın sonlarında başlamış 19. ve 20 yy.'da bu ilgi artarak devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in (II. Mehmet) sarayında istinsah edilmiş pek çok Yunanca el yazması saptanmıştır; bazıları kendi kişisel kullanımını için yazılmıştır. Arrianus'un Büyük İskender'in seferlerini anlattığı *Anabasis*'i; Demetrios Kydones'in Yunanca'ya çevirdiği Aquinalı Thomas'ın *Summa Contra Gentiles* adlı eseri (Gutas 2003:168) ve Johannes Dokeianos tarafından yazılmış olan *İlias* nüshası Topkapı sarayında bulunan on altı Yunanca el yazmasının içinde yer almaktadır. Tarihin yer almadığı *İlias* yazması için Raby olası tarihi 1463 olarak vermekte; 1687'de Fransız Kraliyet Koleksiyonu'na dahil edilen Paris Millî Kütüphanesindeki "gr. 2685" envanter numarasıyla kayıtlı olan bir başka *İlias* yazması ile bu tarihi teyit etmektedir. (Raby 1983: 20, 21). Batı Avrupalıların Türklerin Troia'lılardan geldiği iddiasının Osmanlı aydınları tarafından benimsenmediği, Homeros'un çevrilmesi konusundaki gecikmede ya da isteksizlikte de görülebilir (Cluzeau 2016:351). Dokeianos'un *İlias*'ı istinsahından bir yıl önce 1462'de Midilli seferinden Kritovulos ile birlikte II. Mehmet, Troia'yı ziyaret etmiş, *İlias* kahramanlarından Ahilleas (Aşil) ve Aias (Ajax) mezarlarını incelemiş; kahramanlıklarının Homeros gibi bir ozan tarafından yüceltilmesine gıpta etmiştir (Kritovulos 2012: 537-539). Söz konusu ziyaret, Sultanın Greko-Romen tarihine ve Antik Yunan Edebiyatına ilgisinin bir başka delili olarak değerlendirilmiştir (Kreiser Klaus 2001: 282). Sultan'ın çevrilmesini iste-

diği Flavius Arrianos'un (ö. 160) *Alexándrou Anábasis* başlıklı eserinde de İskender'in İlion ziyaretinde *İlias'ın* kahramanları Akhilleus, Patroklos ve Homeros anılmaktadır (Arrianos 2005: 22-23). Eserin Türkçeye ilk tercümesi ise ancak 1254 (1838)'de *Tarih-i İskender bin Filipos* başlığı ile George Rhasis (Yorgaki Razi) tarafından yapılmıştır (Meral 2013: 58). Kreiser, II. Mehmet'in haberdar olduğu ve Truva atı hikayesinin anlatıldığı bir başka elyazmasına dikkat çekmektedir. *İlias*'ın bir özeti olarak değerlendirilen Topkapı Sarayı'ndaki Hatîb İskâfî'ye (ö.1029) ait olan bu elyazmasının (III. Ahmet 2633, sayfa -7b) tamamlanma tarihi "1 Ramazan, 880 (29 Aralık 1475) olarak verilmektedir (Rosenthal 1961: 11, 12). Kreiser, Arnavutluk seferi esnasında yani 1475'te tamamlanan bu el yazma nüshanın Sultan tarafından okunmuş olabileceğini ima etmektedir (Kreiser 2001: 282).

Homeros'un *İlias* adını taşıyan destanı, İlyon ya da Troya olarak anılan kentin destanıdır. Konusu Troya Savaşı olmakla birlikte, hem bu savaşın kısa bir dönemini kapsar hem de Troya efsaneleri olarak anılan büyük bir efsane ve masal çemberinin küçük bir bölümünü içine almaktadır (Homeros 2008: 31). Orta Çağ boyunca Truva'nın kuşatılma ve düşüşü hikayelerinin çeşitli versiyonları üretilmiştir. İslam dünyasında da özellikle *İlias* destanının konusu olan Truva efsanesinin çeşitli versiyonları çoğunlukla nesir biçiminde üretilmiştir. Truva savaşı üzerine Osmanlı anlatıları da mevcuttur. Osmanlı coğrafyacısı Ebû Bekir b. Behrâm ed-Dımaşkî'nin (ö. 1102/1691) Kâtip Çelebi'ye ait *Cihannümâ*'ya yaptığı zeyilde ve bu zeylin İbrahim Müteferrika tarafından 1145/1732'te neşredilen basımında da Truva Savaşı anlatılmaktadır (Kâtip Çelebi 2009: 227-228, Kreiser 2001: 282). Hezarfen Hüseyin Efendi'nin, IV. Mehmed'e (ö. 1104/1693) tarih hocalığı yaptığı sırada hazırladığı muhtasar bir umumi tarih olan *Tenkîhu't-tevârih-i Mülûk*'ta Roma'nın efsanevî Truva kökenlerinin tarihi anlatılmıştır. Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin Arapça aslı *Câmi'u'd-düvel*, Türkçe tercümesi *Sahâi-fü'l-ahbâr fi vekâ'i-i-l-âsâr* olarak bilinen umumi tarihinde de Truva savaşına yer verilmiştir (Bacque 2003: 141-151). 17. yy.'daki Truva anlatılarının yer aldığı eserlerin yanı sıra 19. yy.'da Homeros ve Truva hakkındaki anlatılar Antik Yunan tarihi hakkındaki eserlerde de yer almaktadır. Sultan Abdülmecid zamanında (1839-1861) 1850'de Melek Ahmed Agribozî'nin *Târih-i Kudemâ-yı Yunan ve Makedonya* başlıklı eserinde (Yüksel 2012: 64) ve Aleksandr Kostantinidi'nin 1870 yılında yayımlanan *Tarih-i Yunanistan-ı kadim* adlı eserinde Truva muharebesine yer verilmiştir (Kostantinidi 1286: 21-28).

Homeros ve Truva savaşına dair Osmanlı dönemindeki bu ilginin yanı sıra Dede Korkut hikâyelerinin yapı ve tematik unsurlar bakımından Homeros destanlarıyla bazı benzerlikler göstermesi; Türklerin Homeros destanlarına ve kahramanlarına yabancı olmadıkları bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Heinrich Friedrich von Diez, 1815 yılında yayımlanan *Denkwürdigkeiten von Asien* adlı eserinin 14. bölümünde Depé Ghöz oder der oghuzische Cyklop" (Tepegöz ya da Oğuz Kyklopu) başlığına yer verilmiştir. Diez Dede Korkut Kitabı'nda yer alan Tepegöz'ün asıl ve orijin karakter olduğunu, Yunan Kyklopu'nun ise bu eserden alıntılandığını ispatlamaktadır (Diez 2018: 12). Diez'in ardından Wilhelm Grimm, 1857'de yayımlanan *Die Sage Von Polyphem* eserine Dede Korkut'un *Tepegöz*'ünü de dâhil etmiştir (Grimm 1857). *Odyseia* destanını 1941 yılında Türkçeye çeviren Ahmet Cevat Emre, Dede Korkut hikâyeleri ile Yunan destanını karşılaştırarak iki eser arasındaki üslup, tema ve motif benzerliklerine dikkat çekmektedir (Emre 1971: 15).

Yunan Edebiyatı'na özellikle Truva savaşını konu alan Homeros'un *İlias*'ına erken Osmanlı ilgisi sonraki yüzyıllarda artarak devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun 19. yüzyılın sonlarına doğru özellikle 1839, 1856 ve 1860 yıllarında yapılan reformlarla

yüzünü Batı'ya dönmesi ile Yunan ve Roma klasiklerinin önemli eserlerinin çevirileri teşvik edilmiş, giderek artan sayıda Osmanlı edebiyatçısı Homeros destanları ile ilgilenmeye başlamıştır. Anadolu'nun tarih öncesine ve erken tarihine duyulan ilgi Cumhuriyetin ilanından (1923) sonra özellikle Türk Tarih Tezi hakkındaki araştırmalar ile artmış olsa da erken dönemde Fransızcanın kültür hayatına girmesiyle bu dilden çeviriler yapılmaya başlanmıştır. François de Salignac de la Mothe Fénelon'un (ö. 1715) Homeros'tan esinlenerek yazdığı, *Les Aventures de Télémaque*'in (1699) çevrilmesiyle Türkler dolaylı yoldan da olsa Homeros'la karşılaşmışlardır. Türkçeye Yusuf Kâmil Paşa tarafından 1859'da çevrilen eser, 1862'de *Tercüme-i Telemak* adıyla yayımlanmıştır. Bu tercümenin yanı sıra Heinrich Schliemann'ın (ö.1890) 1870 yılındaki izinsiz sondaj çalışmalarının ardından, 1871 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan izin alarak başlattığı ve 1873 yılında Homeros'un Troia'sı ile birlikte Priamos'un hazinelerini de bulduğunu sandığı kazılar tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı'da da ses getirir. Bundan birkaç yıl sonra, 6 Ağustos 1878'de *Tercümân-ı Şark* gazetesinde Şemseddin Sâmî Fraşeri tarafından kaleme alınan bir makalede “İnşallah baron Schliemann bu sefer en değerli antik eserleri Atina'ya kaçırmaz da, bizim müzemiz de bu eserlerden faydalanabilir” yorumuyla okuyucusu ile buluşur (Kreiser 2001: 284). *İkdam* ve *Servet-i Fünun*'da yayınlanan makaleler ile Osmanlı okurları Truva'daki kazılar hakkında bilgilendirilmiştir (Uslu 2017: 160).

Homeros'un *İlias* destanı Troya olarak anılan kentin destanı olmasından ötürü Truva hakkındaki makalelerde, gazete yazılarında, hatta kamus maddelerinde Truva'nın tarihi verilirken Homeros'un *İlias* destanına değinilmiştir. Ya da Homeros'un *İlias*'ı açıklanırken destanın hayal ürünü mü yoksa tarihi bir gerçekliğe dayanıp dayanmadığı sorgulanmaktadır. *Kamûsü'l-a'lâm*'da Truva ile ilgili maddede Şemseddin Sâmî, Truva'nın tarihçesini, Truva yöneticileri kronolojik listesini, Truva Savaşını ve bölgedeki arkeolojik gelişmeler hakkında bilgi vermekte ve “*şâir-i şehir Homeros'un bu muharebeyi İlyada unvanıyla meşhur bir manzum yazmış*” olduğunu da eklemektedir (Sâmî, 1889/1308: 1647). Ali Canip (Yöntem) in (ö. 1067) Homeros hakkındaki makalesinde de “*bu manzume tamamıyla şâirin muhayyilesinden mi çıkmıştır yoksa bazı tarihi vak'alara istinad ediyor mu?*” Sorusunun cevabını aramıştır.

1885/1886 yılında Naim Fraşeri'nin Yunanca aslından yaptığı ilk tamamlanmamış Homeros çevirisi ile Osmanlı aydını Homeros'u Osmanlı Türkçesi ile okuma imkânı bulmuştur. Bu çevirinin yanı sıra süreli yayınlarda, tiyatro oyunlarında, Yunan mitolojisi, Yunan edebiyatı ve Yunan tarihi hakkındaki eserlerde Homeros, *İlias*, *Odüssea* ve Truva savaşı hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu eserlerde ve *İlias*'ın ilk tercümelelerinin girişinde Homeros'un biyografisi, doğduğu yer, doğum tarihi, seyahatleri hakkındaki açıklamalar üzerinden 19. yy.'ın ikinci yarısından 20. yy.'ın ilk yarısına kadar Osmanlı-Türk aydınları Homeros hakkındaki bilgilerini genişletmişlerdir.

1. 19. ve 20. yy.'da Türkçe Kaynaklarda Homeros

Osmanlı-Türk okuyucusu 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren süreli yayınlardaki makaleler aracılığıyla Homeros'u tanıma imkânı bulmuştur. *Tasvîr-i Efkâr* gazetesinin 3 Ocak 1863 (3 Kânûn-i Sâni 1279) tarihli 58. sayısındaki Tefrika başlığıyla Avrupa Tarihi isimli eserin tercümesi yayımlanırken “Homeros ve Hesiodos” hakkında bilgi verilmiş Homeros ikinci büyük Yunan şairi ile birlikte Osmanlı okuyucusuna tanıtılmıştır (Yüksel 2012: 74). *Kevkebül'ilm* dergisinde “Terâcim ahvâl” başlığı altında periyodik olarak “Homeros” başlıklı üç makale yayımlanır (Uslu 2017:161). Bu makalelerde Homeros'un biyografisi, şiirlerine bir giriş ve *İlias*'ın özeti verilmiştir. 19 Aralık 1884 (No.2, 59-64), 3 Ocak 1885 (No.3, 93-96), 2 Şubat 1885 (No. 5, 159-160) sayılarındaki

Homeros yazıları imzasız olsa da derginin içindekilerden Necip (Nadir) tarafından kaleme alındığı çıkartılabilmektedir (Kaya 2018: 132).

Homeros, yavaş yavaş Osmanlı Edebiyatı'nda önemli bir referans noktası haline gelir. Ali Haydar (ö. 1914) tarafından *Odüssea*'dan esinlenen *Rüya Oyunu* 1876 (1292) adlı bir piyes yazılmıştır (Ali Haydar 2021). Namık Kemal'in (ö.1888) ilk kez 1880 yılında *Şerh Mecmuası*'nda yayımlanan *Celâleddîn Harzemşah* tiyatrosunun önsözü olarak kaleme aldığı "Mukaddime-i Celâl"de Homeros'tan bahsedilmiştir (Namık Kemal 2016: 109). Ahmed Midhat Efendi'nin (ö.1912) *Ahbâr-ı Âsâra Ta'mîm-i Enzâr* (1890) eserinde Homeros ve Herodot'u karşılaştırarak Herodot'un tarihçiliğini tartışılmıştır (Ahmed Midhat 2021: 27-35).

Şemseddin Sâmî'nin *Esâtîr*, Ahmed Midhat Efendi'nin "Mitoloji ve Şiir" ve Nabizâde Nâzım'ın *Esâtîr* başlıklı Yunan mitolojisi hakkındaki makale ve eserlerinde Antik Yunan edebiyatındaki önemli figürler ve Homeros anılmaktadır.

20. yy.'ın ilk yarısında kadim Yunan edebiyatıyla ilgili toplu bilgi veren ilk edebiyat tarihlerinde de Homeros'un hayatı, *İlias*, *Odüssea* ve Truva savaşı hakkında bilgiler yer almaktadır. M. Rauf'un (ö. 1918) *Yunân-ı Kadîm Târih-i Edebiyatı*; Mehmed Tevfik'in (ö. 1915), *Esâtir-i Yunaniyan* başlıklı eseri (Mehmed Tevfik 2020:109); Halit Ziya Uşaklıgil'in (ö. 1945) *Yunan Târih-i Edebiyyâtı* (Eren 2016: 49, 50); İsmail Hikmet Ertaylan'ın (ö.1967) *Yunan Edebiyatı Tarihi* (Ertaylan, 1928: 19-32); İsmail Habip Sevük'ün (ö.1954) *Avrupa Edebiyatı ve Biz (Garptan Tercümeler)* başlıklı eseri (Sevük 1940: 2, 3) Homeros'un hayatı ve eserleri hakkında önemli kaynaklardır.

Müstakil çalışma ve süreli yayınlarda da Homeros'un kimliği sorgulanmıştır. Yusuf İzzet Paşa'nın (Met Çunatuka İzzet) (ö.1922) 1331/1917 yayımlanan *Evrıklarım yani bulduklarım: Homer kimdir? "İlyad ve Odise" de ve "kadim-i Yunanistan" da Çerkesler* başlıklı eserinde de Homeros Çerkezlerle ilişkili bulunmakta ve ayrıntılı incelemeler yapılmaktadır (Met 1331/1917) 1332/1918'de *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*'nda Ali Canip Yöntem (ö. 1967) tarafından yayımlanan "Homer Kimdir? İlyada ve Odise Nasıl Eserlerdir?" başlıklı makalede Homeros ve eserleri ele alınmıştır (Yöntem 1332/1918:7-18). 1927'de *İctihad Mecmuası*'nda Abdullah Cevdet Karlıdağ'ın (ö.1932) "Homère" makalesi yayımlanır (Karlıdağ 1927: 4612-4613). 1928 de Ahmed Refik Altınay'ın (ö. 1937) *Hayat Mecmuası*'ndaki Tarih ve Müverrihler -V-sütununda "Yunan Müverrihleri Homeros, Herodot, Tukididis" başlıklı makale ile Homeros tarihçiler ile birlikte anılmaktadır (Altınay 1928: 264-265).

Sanat tarihi, arkeoloji ve güzel sanatlar alanındaki çeşitli yayınlarda da Homeros ve destanlarındaki kahramanlara yer verilmiştir. *Şehbal* dergisinde Cemal isimli bir yazar tarafından "Asar-ı Atika: Truva Şehr-i Kadimi" başlıklı yazıda I Kânûn-i Sâni 1328 (14 Ocak 1913) Homeros ve Truva savaşına değinilmiştir (Şehbal 68: 394, Çelik 2016: 135). Bir edebiyat öğretmeni olan Kâzım Sevinç (Altıncağ) tarafından 1928'de *Hayat Mecmuası*'nda yayımlanan "Yeni Keşifler: Eski Sanatlara Ait Yeni Keşfiyat I: "Homer'den Evvelki Devirde Sanat Hazinesi" başlıklı yazıda da arkeolojik buluntular üzerinden Homeros'un Akhilleus, Patroklos vb. *İlias*'nın kahramanları hakkında açıklamalar yer almaktadır (Sevinç 1928: 89-95).

Türk Edebiyatı'nda Akdeniz Havzası Uygarlığı düşüncesi temeline dayanan, Eski Yunan'ın, edebiyatımıza temel alınmasını savunan Nev-Yunânîlik hareketinde Homeros önemli bir isim hâline gelmiştir. Cumhuriyet'ten itibaren Batı'dan yapılan çeviriler özellikle Millî Eğitim Bakanlığının 1941'de "Yunan Klasikleri Serisi"ne başlaması ve dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün teşviki ve Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in çabalarıyla gerçekleştirilir. Tanzimat'tan beri Eski Yunan kültürüne gösterilen

ilginin, bu dönemde bizzat devlet tarafından da sürdürüldüğünü görmek mümkündür. Yine bu dönemde başta Salih Zeki Aktay, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Nurullah Ataç, Sa-bahattin Eyüboğlu, Azra Erhat, Melih Cevdet Anday ve Ahmet Hamdi Tanpınar olmak üzere pek çok edebiyatçımızın konuyla değişik şekillerde ilgilendiği görülmektedir (Toker 2008: 42).

2. Efsane ile Gerçek Arasında Homeros Portresi

Omirus, Humîrûs, Homer, Homére gibi farklı imlalar ile yazılan Homeros edebî metinlerde, ilk tercümelemlerde ve süreli yayınlarda doğduğu yere nispetle milaszâde, mélésigéne, Anadolu şair, İyonyalı şair olarak tanımlanmıştır. Homeros şairliğine nispetle “emîr eş-şuarâ, server-i şuarâ, şuarânın reisi, şuarânın serveri, şiirin pederi, ebü’ş-şuarâ, şiir sanatının babası, eb’ul hayalât, şâir-i mâhir, şâir-i alikadr, bedia perver şâir, edib âlikadr, edip maalî, şâir-i şöhret, şâir-i sâhib-belâgat, şuarâ kafilesinin ser-amedi, ifade hâlikı, emsâlsiz bir ressam” şeklinde tanımlanmıştır.

Fraşeri’ye göre Homeros eski Yunanlılar tarafından *ilahlar zümresine* dâhil edilmiş *ismi fevkalâde mukaddes ve mükerrem* bulunmuştur (Fraşeri 1303: 10). Muhayyilelerde o kadar büyümüştür ki; Yunanlılar Homeros’u kendileri gibi bir insan göremeyerek Apollon’un ya da Merkür’ün oğlu olarak onu ilahlara nispet etmişlerdir. Homeros efsanevî bir şahsiyet olmaktan tamamıyla kurtulamamıştır, anası, atası ve menşei hakkında sarîh hiçbir şey yoksa da bu büyük şairin çocukluk devresini bezeyip yıldızlayan birçok efsane vardır: Daha beşikte iken dokuz güvercin, ilahlar tarafından onu eğlendirmeye memur edilmiştir (Ertaylan 1928: 20).

Homeros, Yunan şairleri, tragedya yazarları ve Avrupa’daki ünlü şairler ile birlikte zikredilmiştir. Yunanlıların meşhur şairlerinden olan Homeros; Hesiodos ile birlikte anılmış o dönemde pek çok şair kâhin iken bu iki şair ilimle meşhur oldukları gibi ilmi de şiir ile yazmışlardır (*Tasvir-i Efkâr* (58) 1863: 4). Yunanistan’da Homeros’tan sonraki ikinci büyük şair Hesiod ve ondan sonra gelen Euripides, Pindaros, Sofokles gibi tragedya yazarları ve komedyalar nâzımı Aristofanes gibi meşhur şairlerin hepsi Homeros’un takipçisi olmuştur. *İlyada* ve *Odise* tragedya yazarların ıktibas kaynağı ve sermayesi iken aynı zamanda Horace, Tasso, Dante, Milton gibi Avrupa’nın eski/yeni *şuarâ kabilesinin ser-amedi Homer’dir* (Fraseri 1303: 13). Romalıların Homeros’u denilmeye şâyân Vergilius *Aeneas* nâmındaki eseri *İlyada* ve *Odise*’nin devamı; Fenelon’un *Sergü-zeşt-i Telemak*’ı da *Odise*’nin tamamlayıcısıdır (Tevfik 1913: 112-113).

İran’ın millî destanı *Şâhnâme*’nin müellifi Firdevsî ve şair Nizâmî’nin Homeros’la karşılaştırıldığı görülmektedir. Fraşeri’ye göre müslüman şairler zümresinin içinde Firdevsî ile Nizâmî âlem-i İslamiyet’in Homer ve Virjil’i değerindedir. Abdullah Cevdet şarkın muazzam epope şairi olan Firdevsî’nin *Şehname*’sinin Homeros’un *İlyada*’sından daha yüksek olmadığını ifade etmektedir (Karlıdağ 1927: 4612-4613).

Literatürde “ebu’l-müverihîn/ebu’t-tarih” olarak anılan Herodot (M.Ö. 490-425) ile “ebu’l hayâlât” olarak anılan Homeros karşılaştırılmıştır. *Kevkeb’ül ilm*’de Homeros’un geçmiş kavimlerin *kaffe-i ahvali ve etvarını* serd ve beyan etmiş olduğunu ifadenin ardından *Homeros şâirdir, nâsirdir, müverrihtir, hekîmdir, coğrâfidir, sevvâhdır, hezlîdir, ciddîdir* şeklinde betimlenmiştir (*Kevkebü’l-ilm* (5) 1885: 160). Ahmed Refik Altınay *Hayat Mecmuası*’nın “Tarih ve Müverrihler” sütununda Homeros’u Yunan tarihçileri Herodot, Tukididis ile birlikte anmıştır. Yazara göre tarihçiler Akdeniz medeniyetine mensuptur. Diğer kavimlerin vekâyinâmeleri, sicilleri, kuyûdâtı, mecmuaları, efsaneleri, masalları olsa da tarih iç deniz sahillerinde ortaya çıkmıştır. Tarih ile medeniyet arasındaki ilişkiye dikkat çeken yazara göre büyük tarihçiler büyük hadiseler için doğmuştur “*İlk büyük müverrih de Homeros tur*” (Altınay 1928: 264-265). Yusuf İzzet

Paşa'ya göre de Homeros, Yunanlıların “*medâr-ı iftihârı bir büyük şairi, edibi hatta müverrihidir*” (Met 1917: 3). Ahmed Midhat Efendi “*hikâye*” denilen şeyin ya bir mevcudu tarif veyahut bir muhayyeli tasvir demek olacağını (...) şey-i mevcudu tarife “*tarih*” ve şey-i muhayyeli tasvire de “*masal*” denildiği nakletmektedir. Ardından Yunanlıların mevcuttan evvel muhayyeli, yani tarihten evvel masalı bulmuş olduğuna dikkat çekmektedir. Nitekim Homeros'un, Herodotos'tan önce yaşadığına, Homeros'un kendisinin dahi roman gibi muhayyel, Herodotos'un ise tarih gibi muhakkak olmasına rağmen tarihi bilgilerin kaynağının Homeros olduğuna dikkat çekmektedir (Ahmed Midhat 2021: 27).

Makedonya kralı Büyük İskender'in (M.Ö. 323) Homeros'u ezberlediği ve yanında taşıdığı kaynaklarda sıklıkla ifade edilmiştir. *Tasvir-i Efkâr*'da Büyük Aleksandır'ın (İskender Rumî) Homeros'un kitaplarını elinden düşürmeyip her zaman okuduğu hatta onda yazılan kanunları tedbirine uydurup âlemi ele geçirdiğini yazmaktadır (*Tasvir-i Efkâr* (58) 1863:4). Kendisini “*Jupiter oğulluğunu isnâd ile övünen Makedonyalı meşhur “İskender-i Kebîr ... çocukluğundan beri aldığı Hellenî terbiyesinin ona ilk eylediği zevk ve fikr-i edeb netâyicinden olarak İlyada'yı serâpâ ezberleyip zebr-i lisân ettiği tarihlerde mukayyedir*” (Mehmet Tevfik 2020: 112). Selanikli Hilmi'ye göre İskender İlyas'ın her bir mısrasını ezberledikten sonra bir nüshasını da adeta bir düstur-u hikmet gibi yanında taşımıştır. İran serdari Dârâ'nın Asya'da açtığı bir muharebeye İskender kazanınca Dârâ'nın kıymetli bir çekmecesini ganimet olarak İskender'e takdim edilmiştir. İskender de “*şair-i muhterem Homeros'un İlyas kitabına layık kıymetdar bir mahfazaya muhtaç idim*” demiştir (Homeros 1316). Fraşeri de Makedonyalı Büyük İskender'in ecnebi olup Rum milletinden olmadığı halde *İlyada'yı* bütünüyle ezberlemiş olduğunu hatta İskender'in hocası olan Aristoteles'in İskender'i Homeros beyitleri ile eğittiğini söylemektedir. Homeros'un beyitleri sadece İskender'in eğitiminde değil mekteplerde eğitimde kullanılmış, Yunanlılar Homeros'un kasideleriyle çocukların zihinlerinde efkâr-ı vatanperverâneyi geliştirmeye çalışmışlardır (Yavuz 2016: 54).

3. Homeros'un Yaşam Öyküsü

3.1. Homeros'un Doğum Yeri

Tasvir-i Efkâr da Homeros'un Asya'nın başındaki İzmir (Semirna//Smyrne) şehrinde olduğu ve pek çok Grek ileri gelenlerinin mensup olduğu İonya ve Aiolis'ten olduğu ifade edilmektedir (*Tasvir-i Efkâr* (58) 1863: 4). *Kevkeb'ül İlm*'de Homeros'un doğum yeri ve biyografisi (tercüme-i hali) hakkında sadece yabancı tarihçiler değil vatandaş olduğu Yunanlıların dahi farklı fikirlere sahip olduklarına dikkat çekilmiştir. Makalenin yazarı Necip (Nadir) Yunanlıların Homeros'a çeşitli biyografiler yazdıklarını, en meşhur dokuz makalenin ise ikili bir tasnife tabi tutulabileceğini ifadenin ardından bu tasniften birincisinde Homeros'un Yunanistandaki “*Aiolis/Aiolya* ikincisinde ise “*İonya vilâyetinde dünyaya geldiğini nakletmektedir* (*Kevkebü'l-ilm* (2)1884: 59). Mîlîs/Meles, İzmir/Smyrne, Salamis, Rodos, Kolofon, Argos ve Atina şehirleri Homeros'un doğum yeri (maskat-ı resi) olarak anılmaktadır (*Kevkebü'l-ilm*, (3) 1885: 94). Yazar, Homeros'un tercüme-i halini vermekte ve İzmir yakınlarındaki Meles nehri kenarında doğduğunu ifade etmektedir:

“*Homeros dahi bir veled-i gayr-i meşru idi. İzmir civarında kain “Mîlîs (Meles)” nehri kenarında “milâiyûs” nam bir zatın “Krites” isminde bir kızından tevellüt etmesi münasebetiyle validesi onu “Mîlîsîcin” tesmiye etmiştir ki “milîs nehrinin çocuğu” demektir*” (*Kevkebü'l-ilm* (2)1884: 60).

Fraşeri de doğum yerinin İzmir şehri olduğu ve vâlidesinin ismi Kritayis olup پدرinin meçhul olduğunu ifade etmektedir. Kritayis'in Homer'i İzmir'in yanından akan

Milas nehrinin kenarında doğurmuş olduğundan ebü's-şuarânın lakabı Milaszâde olmuştur. Validesi Kamîyûs (Phemius) isminde meşhur bir musiki üstadı ile evlenmiş ve ondan fenn-i musikiyi ve diğer dersleri tamamlayarak musikişinas ve şair-i mâhir olmuştur (Homer 1303: 8).

Homeros'un doğum yeri hakkında özellikle yedi şehir anılsa da Homeros'un daha çok İzmirli olması üzerinde durulmuştur. Şairin ismi İzmir yakınlarındaki Halkapınar çayı ve Mukaddes Meles olarak anılan Meles çayı kıyısında doğmasına nispetle "Milîsîcin, Milaszâde, Meles-zâde Mélésigéne, Meleziten, melizijan, Mélésigéne" olarak anılmıştır. Milis nehrinin çocuğu anlamına gelen meles-zâde kelimesi pek çok müellif tarafından farklı imlalar ile yazılmıştır (Yavuz 2016: 55, Mehmet Tefvik 2020: 110, Sevük 1940: 3). Diğer taraftan Homeros'a atfedilen iki eserde de kendisinin menşesine dair tek bir harf olmadığına da dikkat çekilmiştir. İzmir, Sakız ve Atina şehirlerinin şairin vatanı olduğu iddia edilmiştir (Met 1917: 8). Akdeniz'in Avrupa, Asya sahillerinde yedi şehrin şairin doğduğu yer olarak anıldığı zaman zaman da eserlerinin lehçesi üzerinden Homère'in Sakızlı ya da İzmirli olduğuna hükmetmek gerektiği ifade edilmiştir. Canip, Potier Kardeşler gibi bazı Avrupalı muharrirlerin kesin hüküm vererek Sakız'da doğmuş olduğunu nakletmektedir (Yöntem 1332/1918: 9).

Bazı müellifler ise Homeros'un doğum yerinin belirsizliğine dikkat çekmiştir. Abdullah Cevdet, vatanının neresi olduğu, nerede ve hangi tarihte doğduğu hakkında kesin bir yargıya varmanın mümkün olmadığı gibi eserlerini nasıl telif ettiği ve bu eserlerin nerelere kadar ulaştığı hakkında da hiçbir müspet malumata sahip olmadığını ifade etmektedir (Karlıdağ 23/241 1927: 4612-4613). İsmail Habip Sevük'e göre Homer'in siması tarihi çizgilerle aydınlık değil, hayatı masalsı rivayetlerle dumanlıdır. Ne zaman yaşadığı tam kestirilemediği gibi nerede doğduğu da kati olarak belli değildir (Sevük 1940: 3).

3.2. Homeros'un Doğum Tarihi

Homeros'un doğum tarihi pek çok kaynakta "Roma'nın tesisi, Truva cengi, milad-ı İsa ve Herodot'un doğum tarihi esas alınarak belirlenmiştir. *Tasvir-i Efkâr*'da Casius'tan naklen Homeros'un "*Truva cenginin yüz altmışınca senesinde mevcut olduğu* bu tarihin *Roma bina edilmezden yaklaşık yüz altmış sene önceki bir tarihe denk geldiği*" ifade edilmektedir (*Tasvir-i Efkâr* (58) 1863: 4). *Kevkebül-İlm*'de Roma tarihçilerinin rivayeti üzerinden Homeros'un tarihini Roma'nın tesisinden birkaç asır evvel tayin edilmiştir. Ayrıca Homeros'un yaşadığı yaklaşık tarih matematiksel hesaplama ile belirlenmektedir. Buna göre Isparta krallarının tarihi tetkiki ile Homeros'un zikrettiği Truva muharebesi milattan önce 1100/1010 (?) senesindedir. Aiolis/Aiolya ve İonya hicretin bütünüyle gerçekleşmesi için elli veyahut altmış yıl, civarda yerleşmeleri için bir yarım asır, edebiyat ve sanatla (fünûn) meşgul olup şiirlerin şöhret bulması için gerekli zaman da ilave edilerek yaklaşık milattan önce 900 senesine ulaşılmıştır. Bu tarihte Homeros *şöhret-i şî'riyesinin* zirvesinde bulunmaktadır (*Kevkebül-İlm* (3) 1885: 93-94). Fraşeri de Homeros'un dünyaya gelişi hakkındaki olası tarihi; milad-ı İsa'dan on asır evvel ve Truva muharebesinden iki asır sonrası olarak vermiştir. Mehmet Tefvik, milad-ı İsa'dan on asır evvel ve Truva muhasarasından iki asır sonrası; Yusuf izzet Paşa ise Herodot tarihini kaynak göstererek Homeros'un Herodot'tan dört yüz sene evvel hayat bulduğunu nakletmiştir. Herodot milattan önce dört yüz seksen dördüncü senede doğduğuna göre Homeros'un milattan önce dokuzuncu ve bazı muharrirlere göre de onuncu asırda hayat bulmuş olması lazımlı gelmektedir (Met 1917: 4). Ahmed Midhat'a göre "Homeros'a milad-ı İsa'dan on asır kadar önce Herodotos'a dört buçuk asır kadar bir kıdem verilmektedir (Ahmed Midhat 2021: 27). Selanikli Hilmi ve İsmail Hikmet Ertaylan

milattan dokuz asır evvel (Ertaylan 1928: 19), İsmail Habip Sevük, M. Ö. 9. veya 10. asır tarihlerini vermiştir (Sevük 1940: 3).

3.3. Kör Şair Homeros'un Seyahatleri

Türkçe kaynaklarda Homeros'un hayatı anlatılırken seyahatlerine genişçe yer verilmiştir. Nasıl ve nerede, hangi eseri yazarken ya da bitirdikten sonra kör olduğu da anlatılmıştır. Homeros'un iki gözünün hasta, ekseriyetle âmâ olduğu, ni'met-i rü'yetini büsbütün kaybederek kendi memleketinde kör manasına gelen Homeros namını aldığı, *İlyada*'sını bitirdikten sonra kör olduğu ikinci eseri olan *Odise*'yi Sakız'da kör iken vücuda getirdiği ifade edilmektedir. Kör dilenci halinde sokaklarda dolaşan server-i şuarânın hatta yaşlılığı esnasında kör ve biçare halde iken tanzim etmiş olduğu *İlyada* ve *Odise*'yi okuyup dilenerek kapı kapı gezdiği ve bu sayede iki eserinin halk arasında şöhret bulduğunun rivayet edildiği nakledilmektedir.

Fraşeri, Homeros'un İzmir'i terkle uzun bir seyahate çıktığını, döndüğünde Sakız adasında ikamet ederek *İlyada* ve *Odiseya*'nın tanzimine başladığını ifade etmektedir (Homer 1303: 10). Homeros, Mısır, Fenike ve Asya-yı Sagır'de seyr ve seyahat etmiş (Met 1917: 9) uzun bir seyahatin ardından Sakız Adası'nda İstanköy'de ikamet etmiş (Mehmed Tefrik 1329/1913: 75) ya da Mısır'ı, İthaque Adası'nı, İspanya'yı, İtalya'yı gezmiş sonrasında Peleponnez sahilini dolaşarak tekrar İzmir'e dönmüştür. Ni'met-i rü'yeti büsbütün kaybederek Foça'ya gitmiş Sakız Adası'na geçerek bütün Yunan memleketlerini gezerek İos Adası'nda vefat etmiştir (Yavuz 2016: 56).

Erken tarihli bir makale olmasına rağmen Homeros'un Mentos'in daveti ile başladığı seyahatleri, yakalandığı göz illeti, Thestorides tarafından çalınan şiirleri ve vefatına *Kevkebü'l-İlm*'deki tercüme-i halinde kronolojik olarak yer verilmektedir: Homeros'un ikamet ettiği İzmir şehri o tarihlerde önemli bir ticaret mevkii olduğu için tacirler şöhret kazanan bu âlimin *adab-ı hikemiyesini* dinlemek için toplanıp ikametgâhını ziyaret ederlermiş (*Kevkebü'l-ilm (2) 1884*: 61). İlim ve sanatlarda nam kazanmış Mentos isimli Lefkada/*Leukada*'lı bir tacir dünyanın meşhur yerlerine seyahat etmek için Milisic'in'i davet eder. Hala çocukluk çağında bulunan Homeros birçok tereddüitten sonra Mentos'in davetini kabul eder. Ugradıkları her iskelenin mevkii ve ahvalini dikkatle bilenlerden sorarak düşüncelerini kaleme almış. Batıya doğru uzun bir seyahatten sonra Tyrsenia/Tirsaniya ve İberyaya uğrayarak İthaka'ya demir atarlar. Milisic'in şiddetli bir göz illetine müptela olur. Tedavi ettirmek üzere Mentos, Homeros'un yanına arkadaşlarından Mentor'u adada bırakıp kendisi yoluna devam etmiştir. Mentor, hastaya özenle bakarken Milisic'in hastalığının acısına rağmen adada Ülîs'in (Odysseus/Ulysses) sergüzeştini tahkik ve tetkik etmekle vaktini geçirmiştir. Mentos bir müddet sonra adaya tekrar döndüğünde Milisic'in'i gemiye alarak seyahate çıkmışlardır (*Kevkebü'l-ilm (2) 1884*: 61). Kolofon'a vardıklarında Milisic'in'in göz hastalığı ağırlaşmış ve körlüğüyle nihayet bulmuştur. Bunun üzerine gurbet diyarını terk eden şair İzmir şehrine dönerek şiirle uğraşmağa başlamıştır. Biçare şair vatan-ı asliyyesinde dahi maişetini tedarik edemeyeceğini anlayınca çok vakit geçirmeden Kyme memleketlerinden Neonteikhos şehrine yola çıkar. Nazm edebildiği şiirlerini ahaliye dinletmekle para toplayıp vaktini geçirir. Birkaç sene sonra günlük ihtiyacını tedarik edemeyeceğini anladığında Kyme şehrine geçerek oranın ahali nezdinde pek büyük şöhret kazanır. Zorunlu ihtiyaçlarını ve geçimi sağladıkları takdirde bu şehre büyük bir nam kazandıracak vaadi ile şair, şehrin meclisine götürülerek meclis azasının muvafakatı alınmaya çalışılır. Ancak içlerinden birisi "eğer her önümüze gelen amâyâya bir maaş tahsis edecek olursak az vakit içinde bir kör sürüsünü omuzlarımıza bindiririz deyu itiraz ettikten bundan böyle "Milisic'in ismi gaib olup a'mi (kör) manasında bulunan Homeros yerine kaim olur". Kör şair Kyme'ye

lanet ederek terk eder, Foça'ya yola koyulur (*Kevkebü'l-ilm (2) 1884: 62*). Orada da uğursuzluklardan kurtulmamıştır. Şehre varır varmaz memleket ahalisinden olan hocalık yapan Thestorides isimli bir kimse bütün şiirlerinin suretini almak şartıyla Homeros'u kendi hanesine misafirliğe davet eder. Biçare Homeros zorunlulukla daveti mecburen kabul etmiştir. Menfaat elde etmek için dostluk kuran Thestorides, şairin birçok kasidesini elde eder etmez oradan gizlice kaçıp Sakız adasına yola çıkmıştır. Çalmış olduğu kasidelerin kendisinin olduğunu iddia ederek cezire ahalisine malumat-ı şiiiriye taslamaya başlar. Homeros bu alçaklığı öğrenince hırsız takip etmek için adaya gittiğinde servet sahibi biri çocuklarını okutmak için onu hanesine alır. Thestorides ise asıl şairin adaya geldiğini işittiğinde adadan firar etmiş olduğu rivayet edilmiştir.

Homeros, şöhret kazanıp bulunduğu beldenin fikirlerini yaymaya kâfi olmadığını gördüğünde adanın merkezi ve büyük şehri olan Sakız şehrine gider. Bu belde ahali Homeros'un kadir ve kıymetini tanıyıp pek çok izzet ve ikram ederler. Şaire gelince her gittiği yerde o kadar mihnet ve meşakatlere uğradıktan sonra artık bu şehirde maişetini temin edildiği için beğendiği bir kıza akd-i izdivaç eder ve iki kızı dünyaya gelir (*Kevkebü'l-ilm (2) 1884: 63*). Kendisine ihsan edenlere methiye yazmakta meşgul olur ve rahat yaşamının lezzetini son günlerinde duyar. Şiirlerinin üzü Yunanistan'ın her tarafına yayıldığından tekrar seyahat etmeye kandırılır. Bunun üzerine Hellas yönüne yola çıkar Samos/Sisam adasına uğrayıp bir kızı geçirecek bir adadan Atina'ya gitmek niyetiyle İos adasında karaya çıktıktan az bir müddet sonra pek ağır bir hastalığa duçar olmuştur. Nihayet Homeros bu hastalıkla İos adasının sahilinde vefat eder ve orada defnedilir (*Kevkebü'l-ilm (2) 1884: 64*).

Sonuç

Homeros'un *İlias* adlı destanı Fatih Sultan Mehmet'in sarayında 1463'te istinsah edilmiş olsa da yaklaşık beş yüz yıllık bir gecikme ile 1957 yılında Ahmet Cevat Emre tarafından yapılan ilk tam tercüme ile Türkçeye kazandırılmıştır. 19. yy.'ın ikinci yarısından itibaren pek çok edebiyatçının, tarihçinin, Homeros'a ve Yunan klasik eserlerine ilgisinin arttığı gözlenmektedir. Süreli yayınlardaki makalelerde, kadim Yunan edebiyatıyla ilgili toplu bilgi veren ilk edebiyat tarihlerinde, Yunan mitolojisi hakkındaki eserlerde, Sanat Tarihi, Arkeoloji ve Güzel Sanatlar alanındaki çeşitli yayınlarda Homeros ve destanları hakkında bilgi verilmiştir. *İlias* ve *Odüsseia* bütün asırların ve bütün milletlerin en mükemmel destanı olarak anılırken söz konusu kaynaklarda Homeros zaman zaman efsanevî zaman zaman da gerçek bir kişilik olarak tanıtılmıştır. Homeros'un doğum yeri olarak Meles, Salamis, İyus, Rodos, Kolofon, Argos, Atina şehirleri verilse de daha çok İzmir şehri kabul edilmiştir. Homeros'un doğum tarihi yaklaşık M. Ö. 9. yy. olarak belirlenmiştir. Şairin kör manasına gelen Homeros adıyla anıldığı, yaşlılığı esnasında kör ve biçare halde iken tanzim etmiş olduğu *İlias* ve *Odüsseia'yı* okuyup dilenerek kapı kapı gezdiği hakkındaki açıklamalar Yunan dünyasındaki Homeros anlatılarına benzemektedir. Şairin birçok kasidesinin Thestorides tarafından çalındığı, Homeros'un Tyrsenia, İberyia, İthaka, Kolofon, Kyme, Neonteikhos, Foça, İos, Hellas, Samos, Kios isimli şehirlere seyahat ettiği anılmaktadır. 1863'ten 1940 tarihine kadar Türkçe kaynaklarda Homeros'un doğum yeri, tarihi ve seyahatleri hakkındaki bilgiler; şair hakkındaki birkaç eski biyografiye özellikle bu biyografilerden biri olan Pseudo-Herodotus, Homeros'un Hayatı'na dayanmaktadır.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmed Midhat Efendi. Ahbâr-ı Âsâra Ta'mim-i Enzâr, Roman Tarihine Genel Bir Bakış. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2021.
- Albachten, Özlem Berk. "The myth of Troy as a lieu de me'moire: Turkish cultural memory and translations of the Iliad in the 1950s". *Classical Receptions Journal*. 9/2 (2017): 287-306.
- Aleksandr Kostantınidi. Tarih-i Yunanistan-ı kadim: kable'l-milad min 2200 ila 146. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1286.
- Ali Haydar. Rûya Oyunu. der. Serdar Soydan. İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2021.
- Altunay, Ahmed Refik. "Yunan Müverrihleri, Homeros, Herodot, Tukididis". *Hayat Mecmuası*. 3/66 (Mart 1928): 264-265. Ankara: Mehmed Emin (Erişirgil), 1928.
- Arrianos, Flavius. İskender'in Seferi (Aleksandrou Anabasis). Çev. Furkan Akderin. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2005.
- Bacque, L. "Truva Savaşı Üzerine Üç Osmanlı Anlatısı". *Osmanlı Araştırmaları* 22 (2003): 141-151.
- Cluzeau, Filiz. "Homeros Şiirlerinin Türkçeye Çevirileri". VI. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi Bildiri Kitabı. İstanbul: 2016. 348-362.
- Çelik, Zeynep. Asar-ı Atika: Osmanlı İmparatorluğu'nda Arkeoloji Siyaseti. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Ertaylan, İsmail Hikmet. Yunan Edebiyatı Tarihi. Ankara: Maarif Vekaleti, 1928.
- Grimm, Karl, W. Die Sage Von Polyphem. Berlin: Königliche Akademie der Wissenschaft. 1857.
- Güneş, Hasan, "Heinrich Friedrich Von Diez and Grimm Brothers". *International Journal of Business and Social Science*. Vol. 10, No. 6, 2019. 163-164.
- Homeros, İlyada, Çev. M. Naim Fraşeri. İstanbul: Karabet ve Kasbar Matbaası, 1303.
- . İlyas Yahud Şair-i Şehir Omiros. Çev. Selanikli Hilmi. İstanbul: Matbaayı Şirket-i Mürettebiyye, Nâşiri "Şems" Kütüphanesi Sahibi. 1316 (1900/1901).
- . İlyada İliad Destanı. Çev. Ahmet Cevat Emre. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1961.
- . Odyssea. Çev. Ahmet Cevat Emre. İstanbul: Varlık Yayınları, 1971.
- . İlyada. Çev. Azra Erhat A. Kadir İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- İmzasız. "Homer ve Hesiodos", Tefrika "Avrupa Tarihinden". *Tasvir-i Efkâr* 58: (1863) 4.
- Grimm, Karl, W. Die Sage Von Polyphem. Königliche Akademie der Wissenschaft. Berlin, 1857.
- Gutas, Dimitri. Yunanca Düşünce Arapça Kültür, Bağdat'ta Yunanca-Arapça Çeviri Hareketi ve Erken Abbasi Toplum. Çev. Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Karlıdağ, Abdullah Cevdet. "Homere". *İctihad*. 23/241 (Kanunuevvel 1927) 4612-4613, İstanbul: Abdullah Cevdet, 1927.
- Katib Çelebi. *Kitab-ı Cihannüma li-Katib*. haz. Fikret Sarıcaoğlu. c. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009.
- Kaya, Canan. "Birinci Meşrutiyet Dönemi'nde Yayımlanan Keşkebü'l-İlm, Berk, Sebati ve Sirac Mecmuaları Üzerine Bir İnceleme ve Seçilmiş Metinler". *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2018.
- Kazım Sevinç. "Yeni Keşifler: Eski Sanatlara Ait Yeni Keşifler I: Homer'den Evvelki Devirde Sanat Hazineleri". *Hayat Mecmuası*. IV/83 (28 Haziran 1928) 89-95. Ankara: Mehmed Emin (Erişirgil), 1928.
- Kreiser. Klaus. "Troia und die Homerischen Epen: Von Mehmet II bis İsmet İnönü". *Troia: Traum und Wirklichkeit*, edi. Joachim Latacz and Barbara Theune-Grosskopf. Stuttgart: 2001. 282-289.
- Kritovulos, Kritovulos Tarihi 1451-1467. Çev. Ari Çokona. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2012.
- Mehmet Rauf. Yunan-ı Kadim Tarih-i Edebiyatı. Dersaadet: Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 1327.
- Mehmed Tefvik. *Esâtir-i Yunâniyân*. Kostantiniye: Mekteb-i Harbiye Matbaası. 1329/1913.
- Mehmed Tefvik, *Esâtir-i Yunâniyân* (Yunan Mitolojisi). Haz. M. Hüseyin Karaaslan. Ankara: Grafiker Yayınları, 2020
- Meral, Arzu. "A Survey of Translation Activity in the Ottoman Empire". *Osmanlı Araştırmaları* 42 (2013): 105-155.
- Met, Çunatuka İzzet (Yusuf İzzet Paşa). *Evrikalarım yani bulduklarım: Homer kimdir? "İlyad ve Odise" de ve "kadim-i Yunanistan" da Çerkesler*. Dersaadet: Hürriyet Matbaası, 1331.
- Nabizade Nazım, *Esâtir*, Dersaadet: Kasbar Matbaası, 1309.
- Namık Kemal. Celaleddin Harzemşah. der. Abdullah Şengül. İstanbul: Kesit Yayınları, 2016.
- Necip (Nadir) "Homeros", *Keşkebü'l ilm* 19 Aralık 1884 (No.2, 59-64), 3 Ocak 1885 (No.3, 93-96), 2 Şubat 1885 (No. 5, 159-160).
- Raby, Julian. "Mehmed the Conqueror's Greek Scriptorium". *Dumbarton Oaks Papers* 37 (1983) 15-34.
- Rosenthal, Franz. "From Arabic Books and Manuscripts VII: Some Graeco-Arabica in Istanbul", *Journal of the American Oriental Society* 81/1 (1961): 7-12.
- Serbest, Cevdet. (harf çev.) "Türkçe'de ilk Homeros metni: Fraşeri'den "İlyada ve Homer"". *ST Sanat Tarihi Araştırmaları 2: Türkiye'de Arkeoloji ve Kültürel Mirasa Yeni Bakışlar Özel Sayısı*, (2013). 120-147.
- Sevük, İsmail Habip. *Avrupa Edebiyatı ve Biz Garptan Tercüme*. c.1. İstanbul: Remzi Kitabevi. 1940.
- Şemseddin Sami, *Kamüsü'l-a'lâm*, c. 3. İstanbul: Mihran Matbaası, 1889/1308.
- Toker, Şevket. *Türk Edebiyatında Nev-Yunânilik* 2008, <http://www.eg-ecebiyat.org/docs/582.pdf> (Erişim Tarihi 9 Kasım 2022).
- Uslu, Günay. *Homer, Troy and the Turks, Heritage and Identity in the Late Ottoman Empire, 1870-1915*. Amsterdam: Amsterdam University Press B.V., 2017.
- Uşşakızade, Halid Ziya. *Yunan Tarih-i Edebiyyâtı*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1331.
- Von Diez, Heinrich Friedrich, *Oğuz Tepegözü, Dede Korkut Oğuznameleri ve Atalar Sözü Üzerine İlk Çalışmalar*, Çev. Hasan Güneş. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2018.
- Von Diez, Heinrich Friedrich, *Tepegöz veya Oğuz Cyklobu*. Çev. Hasan Güneş. *Milli Folklor* 107 (2015) 161-183.
- Yavuz, Eren. "Halit Ziya'nın Yunan Edebiyatıyla İlgili Ders Notu Üzerine İnceleme". *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, 2016.
- Yöntem, Ali Canip. "Homer Kimdir? İlyada ve Odise Nasıl Eserlerdir?" *Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası* (1332/1918) 7-18.
- Yöntem, Ali Canip. "Homer Kimdir? İlyada ve Odise Nasıl Eserlerdir?". *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri*. Haz. Ahmet Sevgi, Mustafa Özcan. Konya: Sözlere Basım Yayın Dağıtım, 1995. 769-776.
- Yüksel, Süheyla. *Türk Edebiyatında Yunan Antikitesi (1860-1908)*. Ankara: Asitan Kitap, 2012.
- Yüksel Süheyla. "Osmanlıdan Günümüze Kültür ve Dil Politikaları Çerçevesinde İlyada Tercüme" *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 40 (2) 2016: 23-52.